

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Красноармійський індустріальний інститут
Державного вищого навчального закладу
«Донецький технічний університет»

Кафедра соціально-гуманітарної підготовки

**Методичний посібник щодо організації самостійної
роботи студентів з дисципліни
ЦИКЛУ ГУМАНІТАРНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Психологія міжкультурних відносин

Красноармійськ 2012

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Красноармійський індустріальний інститут
Державного вищого навчального закладу
«Донецький технічний університет»

Кафедра соціально-гуманітарної підготовки

**Методичний посібник щодо організації самостійної роботи студентів з
дисципліни**
ЦИКЛУ ГУМАНІТАРНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Психологія міжкультурних відносин

Напрямок підготовки:

0306 "Менеджмент і адміністрування"

Спеціальність:

030601 «менеджмент організацій і адміністрування»

Курс – 1м, семестри II

Загальний обсяг навчального навантаження

з дисципліни – 90

у тому числі: аудиторне – 32

СРС – 22 + 36 підготовка до МК

РОЗРОБИЛА

доц., к.і.н. Моїсеєнко Л.М.

Розглянуто на засіданні кафедри

Соціально-гуманітарної підготовки

« 31 » 01 2012 протокол № 6

ЗАТВЕРДЖЕНО НМР КП Дон НТУ

Протокол № 1 від « 28 » 02 2012р

Красноармійськ 2012

УДК Ю 66 (4 Укр)

Методичний посібник з дисципліни «Психологія міжкультурних відносин» / Укл.Моїсеєнко Л.М., Красноармійськ: КП ДонНТУ, 2012. - 29 с.

Методичний посібник містить робочу програму, загальні положення щодо організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Психологія міжкультурних відносин», тематику семінарів, індивідуальних і контрольних робіт та методичні вказівки до їх підготовки. Надані питання до модульного і підсумкового контролю, критерії оцінювання знань студентів та перелік рекомендованої літератури.

Укладач: доцент кафедри СГП,
кандидат історичних наук,
Моїсеєнко Лариса Миколаївна

Рецензент: доцент, кандидат історичних наук,
Дяченко Наталія Іванівна

© Моїсеєнко Л.М. КІІ ДонНТУ, 2012

ЗМІСТ

Загальні положення	6
Обсяг і структура курсу	8
Навчально-тематичний план дисципліни	10
Тематика практичних робіт	14
Самостійна робота студентів	17
Методичні вказівки до виконання індивідуальних робіт	19
Тематика індивідуальних та контрольних робіт	20
Питання до підсумкового контролю	23
Критерії оцінювання якості знань студентів	25
Глосарій	26
Список використаної та рекомендованої літератури	29

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Нові виклики цивілізаційного розвитку, трансформація політичної системи світу, зміна критеріїв міжкультурного діалогу зумовили актуалізацію різних сфер міжнародної діяльності, зокрема, міжкультурного співробітництва як чинника впливу, конфліктогенності, взаємодії та гармонізації міжнародних відносин. Характерною прикметою часу є динамічний процес глобалізації як багатовимірне, складне і суперечливе явище. Осмислення феномену глобалізації у контексті глобальних проблем сучасності зумовило новий підхід до аналізу позитивних процесів, які уніфікують політичні системи, життєдіяльність світової спільноти, формують відчуття спільності та взаємозалежності сучасного світу.

Розвиток ринкових відносин у світі та зокрема в Україні знаходить вияв у процесах глобалізації економіки, що орієнтує на інтеграцію національних економік у єдиний глобальний ринок. Окрім того, в умовах загострення конкурентної боротьби на світових ринках відбувається постійний пошук нових ринків збуту, виробництво переміщується у країни з дешевшою робочою силою, має місце трудова міграція, збільшується мобільність студентської молоді тощо. Тому розвиток та знання специфіки міжкультурних відносин є на сьогодні актуальними.

Як наслідок вищезазначеного, нагальною постає потреба підготовки фахівців, котрі володіють іноземною мовою, мають достатню економічну освіту і можуть встановлювати ефективні ділові контакти з іноземними партнерами, урахувуючи специфіку їх культур, спрямовувати ділові відносини на користь вітчизняних підприємств та бізнесменів. Плідна, творча діяльність таких фахівців, безперечно, сприятиме підвищенню міжнародного авторитету української економіки. Отже, зростає актуальність проблеми підготовки менеджерів, які не тільки володіють теоретичними знаннями з психології міжкультурних відносин, але й мають можливість використовувати ці знання на практиці.

Метою дисципліни «Психологія міжкультурних відносин» є:

- ознайомлення слухачів з закономірностями мислення і поведінки учасників міжкультурних відносин;
- формування навичок аналізу ситуацій, що виникають у міжкультурних відносинах;
- формування уявлень і навичок впливу на міжкультурні відносини;
- підготовка студентів до ефективних контактів на рівні повсякденного міжособистісного спілкування, міжкультурної комунікації.

Завдання курсу є:

- ознайомити студентів з історією виникнення та теоретичними засадами міжкультурних відносин;
- розвивати культурну сприйнятливість, здатність до правильної інтерпретації різноманітних видів комунікативної поведінки;

- сформувати вміння й навички застосування на практиці отриманих знань в конкретній ситуації міжкультурного контакту;
- ознайомити з методами дослідження міжкультурних конфліктів.

В результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- основні поняття й терміни;
- типи, види, форми, моделі, структурні компоненти міжкультурної комунікації;
- особливості субкультур та особливості культур націй і народів світу для досягнення взаєморозуміння й позитивного результату у міжкультурних контактах;
- природу міжкультурних нерозумінь й конфліктів і засоби виходу з них;
- методи й прийоми досягнення позитивного результату міжкультурної взаємодії;

вміти:

- застосовувати на практиці отримані знання в конкретних ситуаціях міжкультурної взаємодії;
- дотримуватись толерантного ставлення до інших культур та їх представників;
- володіти методологічними прийомами комунікативної поведінки в різних сферах суспільного життя;
- вміти вести науковий пошук щодо дослідження проблем міжкультурної комунікації;
- володіти методикою та навичками попередження й усунення міжкультурних конфліктів.

Опанування курсом **“Психологія міжкультурних відносин”** повинно

забезпечувати необхідний рівень сформованості вмінь:

Назва рівня сформованості вмінь	Зміст критерію рівня сформованості вмінь
1. Репродуктивний	Вміння відтворювати знання, передбачені даною програмою
2. Алгоритмічний	Вміння використовувати знання в практичній діяльності при розв’язуванні типових ситуацій
3. Творчий	Здійснювати евристичний пошук і використовувати знання для розв’язування нестандартних завдань та проблемних ситуацій

РОЗКЛАД НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН

Види навчальних занять	Всього		Семестри	
	Годин	Кредитів ECTS	2	
загальний обсяг дисциплін	90	2,5	90	
Аудиторні заняття	32		32	
3 них:	32		32	
1. 1.Лекції				
1.2.Лабораторні заняття				
1.3. Практичні заняття				
1.4. Семінарські заняття				
2. Самостійна робота	22		22	
3 них:	16		16	
2.1. Опрацювання лекційного матеріалу.				
2.2. Підготовка до лабораторних робіт.				
2.3. Підготовка до практичних занять.				
2.4. Підготовка до семінарів.				
2.5. СРС у модульні тижні (підготовка до модульного контролю та його складання).				
2.6. Підготовка до заліків, які проводяться під час занять.	36		36	
2.7. Виконання курсового проекту.				
2.8. Виконання курсової роботи.				
2.9. Виконання індивідуальних домашніх завдань.				
2.10. Самостійне опрацювання розділів навчальної програми, які не викладаються на лекціях, але обов'язково виносяться на модульний контроль та екзамен.	6		6	

2. ОБСЯГ ТА СТРУКТУРА КУРСУ

№ теми	назва теми або вид	загалом	Денна форма навчання, годин						
			аудиторні			Самостійна робота студентів			
			всього	лекцій	практичних	всього	Опрацювання лекцій	Підготовка до практичних	Опрацювання розділів, що не викладаються
Змістовий модуль 1. Історичний розвиток української культури: від витоків до I пол. XVII ст.									
1	<i>Тема 1. Міжкультурні відносини як область соціально-психологічного знання.</i>	2		2					
2	<i>Тема 2. Психологія міжкультурної напруги.</i>	2		2		3	2		1
3	<i>Тема 3. Міжкультурні конфлікти.</i>	2		2		1	1		
4	<i>Тема 4. Техніки і технології управління конфліктами.</i>	4		4		2	1		1
5	<i>Тема 5. Особливості міжкультурної взаємодії</i>	2		2		1	1		
6	<i>Тема 6. Поняття і сутність міжкультурної комунікації. Основні теорії міжкультурної комунікації.</i>	2		2		2	1		1
7	<i>Тема 7. Види, типи, форми, моделі міжкультурної комунікації.</i>	4		4		1	1		
8	<i>Тема 8. Проблема розуміння в міжкультурних відносинах.</i>	2		2		1	1		

9	<i>Тема 9. Результати між-культурної комунікації.</i>	2		2		2	1		1	
10	<i>Тема 10. Сучасні проблеми менеджменту.</i>	2		2		1	1			
11	<i>Тема 11. Міжкультурний менеджмент.</i>	2		2		2	1		1	
12	<i>Тема 12. Національно-культурні моделі менеджменту.</i>	2		2		1	1			
13	<i>Тема 13. Вплив національної культури на управління організацією.</i>	2		2		3	2		1	
14	<i>Тема 14. Міжнародні переговори.</i>	2		2		2	2			
	Всього	32		32		22	16		6	

3. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Психологія міжкультурних відносин

Тема 1. Міжкультурні відносини як область соціально-психологічного знання.

Міжкультурні відносини як область соціально-психологічного знання. Дослідження міжкультурних, міжнаціональних відносин у вітчизняній і зарубіжній психології. Культурний релятивізм. Універсалізм. Абсолютизм. Ментальність первісної і сучасної людини. Колективні уявлення. Універсальність структури мислення. Специфіка міфологічного мислення.

Природа і сутність понять «свій» і «чужий». Гіпотеза Б. Ф. Поршнева «Ми» і «Вони» - зіставлення і протиставлення, міжгрупове порівняння і міжгрупові відносини.

Класифікація міжкультурних відносин. Структурні, динамічні та змістовні характеристики міжкультурних відносин. Основні напрямки та актуальні проблеми.

Методи дослідження міжкультурних відносин

Тема 2. Психологія міжкультурної напруги.

Концепції виникнення міжкультурної напруги: гідравлічна модель В.Макдугалла; концепція З.Фрейда; теорія агресивності К.Лоренца; концепція фрустрації – агресії Н.Міллера і Д.Долларда; концепція відносної депривації Л.Берковітца.

Теорії соціального конфлікту. Концепція «авторитарної особистості» Т. Адорно, Е. Брунsvіка, Л. Левінсона. Теорія реального конфлікту в дослідженнях М. Шерифа. Теорія соціальної ідентичності А. Тешфела. Індивідуальні відмінності як

основа міжгрупових конфліктів. Соціально-психологічний механізм міжкультурної напруженості. Фази міжкультурної напруженості та психологічні захисні механізми. Латентна напруженість, фрустраційна напруженість, конфліктна напруженість, кризова напруженість. Аналіз і діагностика міжкультурної напруженості. Заходи, що сприяють зняттю соціально-психологічної напруги між протидіючими сторонами. Способи вирішення ситуацій міжкультурної напруженості.

Тема 3. Міжкультурні конфлікти

Психологія міжкультурного конфлікту. Поняття конфліктної ситуації. Модель ескалації міжкультурного конфлікту. Динаміка міжкультурних конфліктів. Основні стадії, етапи розвитку міжкультурного конфлікту. Соціально-психологічні зміни учасників конфлікту: феномен групової згуртованості, внутрішньогруповий фаворитизм, феномен «дзеркального відображення», посилення етнічної ідентичності. «Концепція змови» і міжгруповий конфлікт. Поведінкові стратегії: посередники, націоналісти, невротичні етнофобії. Сучасні пояснювальні моделі виникнення міжкультурного конфлікту.

Тема 4. Техніки і технології управління конфліктами.

Техніки і технології управління конфліктами. Компроміс і консенсус. Рационально-інтуїтивна модель оволодіння конфліктною ситуацією. Інформаційний шлях, застосування законів, переговори. Стратегія і тактика ведення переговорів щодо розв'язання міжкультурних конфліктів. Особистісні та національно-культурні особливості протікання переговорів щодо розв'язання конфліктів. Основні труднощі в роботі медіаторів. Профілактика виникнення конфліктів і попередження їх рецидивів. Основні напрямки оптимізації міжкультурних відносин. Придушення стереотипів і забобонів, ефект «бумеранга».

Зміна стереотипів: підсвідомий та усвідомлений вплив. Гіпотеза контакту: як безпосереднє спілкування змінює відносини між членами різних груп. Рівень категоризації як умова ефективності контакту. Самокатегоризація на різних етапах міжкультурного спілкування.

Соціально-психологічний тренінг як спосіб врегулювання міжкультурного конфлікту. Регіональні семінари з врегулювання міжкультурного конфлікту.

Тема 5. Особливості міжкультурної взаємодії

Види міжкультурної взаємодії. Форми взаємодії ділових культур: геноцид, асиміляція, сегрегація, інтеграція. «Культурний імперіалізм». Концепція «культурного шоку» К. Оберга. «Індекс культурної дистанції» А. Фернхейма, С. Бочнера. Теорія «стресу акумуляції» Ч. Беррі. Стратегії акумуляції: асиміляція, сегрегація, маргіналізація та інтеграція. Підготовка до взаємодії ділових культур: міжкультурне просвітництво, орієнтування, тренінг. Мультикультура-

лізм. Адаптація до нового культурного середовища. Міжкультурна адаптація. Акультурація. Пристосування та культурний шок. Етапи міжкультурної адаптації. Фактори адаптації до нового культурного середовища. Психологічні наслідки міжкультурних контактів для груп та індивідів.

Тема 6. Поняття і сутність міжкультурної комунікації. Основні теорії міжкультурної комунікації.

Основні підходи до визначення поняття “міжкультурна комунікація”. “Комунікація і спілкування”: спільне, відмінне. роль психології і лінгвістики у розумінні спілкування й комунікації. Функції, манера та стиль спілкування. Об’єкт та суб’єкт спілкування й комунікації. Структура міжкультурної комунікації. Основні детермінанти міжкультурної комунікації. Поняття контексту міжкультурної комунікації. Е.Холл, Г.Ховштеде, Е.Хирш.

Тема 7. Види, типи, форми, моделі міжкультурної комунікації.

Види моделі міжкультурної комунікації: вербальна МКК, невербальна МКК, паравербальна МКК. Специфіка вербальної комунікації. Форми вербальної комунікації. Стили вербальної комунікації та її контексти. Сутність невербальної комунікації та її контексти. Сутність невербальної комунікації та її форми: кінесика, проксемика, окулістика, такесика, хрономіка, сенсорика. паравербальна комунікація. Види паравербальної комунікації: просодика і екстралінгвістика. Засоби досягнення ефективної комунікації. Метамова та її особливості. Форми міжкультурної комунікації: пряма, дотична, безпосередня, опосередкована. Моделі міжкультурної комунікації.

Тема 8. Проблема розуміння в міжкультурних відносинах.

Поняття розуміння в міжкультурних відносинах, проблема сприйняття в міжкультурних відносинах. Взаємодія і взаєморозуміння. Основні прийоми та способи досягнення взаєморозуміння. Атракція в міжкультурній комунікації. Атрибуція та її роль в міжкультурному спілкуванні.

Тема 9. Результати міжкультурної комунікації.

Поняття комунікативної компетенції. Структура комунікативної компетенції. Поняття і сутність толерантності. Толерантність як результат МКК. Інтолерантність. Міжкультурна компетенція в міжкультурній комунікації, її рівні, засоби підвищення. Практичні рекомендації К.Ситарама й Р.Когделла щодо підвищення результативності міжкультурної комунікації.

Тема 10. Сучасні проблеми менеджменту.

Міжнародний менеджмент та міжнародні компанії. Співвідношення понять міжнародний бізнес і міжнародний менеджмент. Періодизація основних

етапів міжнародного бізнесу. Міжнародний менеджмент: сутність, структура, завдання, особливості розвитку.

Поняття «міжнародний менеджер». Компетентність та основні функції міжнародного менеджера. Способи управління міжкультурними відмінностями. Подолання культурного шоку. Структура, характеристики, основні етапи.

Тема 11. Міжкультурний менеджмент

Культура і сучасний менеджмент. Поняття культури, міжкультурні відмінності і особливості в менеджменті. «Змінні» національної культури. Моделі інтерпретації культури. Регіональна, національна, галузева, професійна, корпоративна, організаційна культури. Культурна комунікаційна компетентність.

Модель базових культурних орієнтацій в дослідженнях Е. Холла (E. Hall), Г. Хофстеда (G. Hofstede), Ф. Тромпенаарса (F. Trompenaars), Ч.Хампден-Тюрнера (Ch.Hampden-Turner), Р. Льюїса.

Культурні орієнтації і способи ведення бізнесу.

Організаційна культура і національна культура. Поняття, характеристики, функції організаційної культури. Взаємодія національної ділової та корпоративної культур в країнах з перехідною економікою. Управління культурними відмінностями в організації: ігнорування, мінімізація, використання відмінностей. Особливості національної культури.

Вплив національної культури на управління організацією, особливості організаційної поведінки. Регіональні та національні особливості менеджменту. Національна культура і розробка нових продуктів на сучасному ринку (роботи M. Bond, C. Nakata, K. Sivakumar).

Національна культура і керування організацією. Культурні моделі і відмінності індустріалізації. Культура і стратегія розвитку організації. Культура і структура організації. Моделі організаційної (управлінської) культури: «керована ракета», «інкубатор», «сім'я», «Ейфелева вежа». Егалітарна і ієрархічна культури.

Культурні «профілі» в організації. Культура і керування персоналом. Національні особливості підбору персоналу, підготовки та перепідготовки кадрів в різних бізнес-культурах. Соціально-психологічні характеристики українських працівника.

Тема 12. Національно-культурні моделі менеджменту

Управління кадрами і сучасною організацією в Японії. Сучасна система управління людськими ресурсами в Японії. Еволюція японської системи управління кадрами. Новий тип управління кадрами в Японії. Принцип вислуги років. Принцип за здібностями і можливостями. Розподіл ролей і функцій. Система класифікації. Система оцінки. Система визначення заробітної плати. Нова система розподілу розрядів і посад. Сучасна система управління організацією.

Особливості менеджменту в США, Південно-Східної Азії, Японії, Китаї, Індії, Європі, країнах Африки.

Управління людськими ресурсами в американських корпораціях. Культурні особливості американської мотивації і ставлення до праці: статус, заробітна плата, трудовий договір, рівень невизначеності та інформованості, ініціативність, робота в команді, схильність до ризику, делегування повноважень, підвищення кваліфікації, можливість кар'єрного росту.

Порівняльний аналіз американського і японського менеджменту. «Теорія Z» У. Оучи - змішана модель сучасного менеджменту.

Тема 13. Вплив національної культури на управління організацією.

Шість параметрів для визначення організаційної культури Г. Хофстеде. Класифікація організаційних культур за сферою діяльності Т. Діла і А. Кеннеді. Класифікація, розроблена голландським ученим Ф. Тромпенаарсом. Міжкультурна комунікація в багатонаціональних корпораціях (БНК). Культурна різноманітність БНК. Типологія БНК. Підготовка співробітників для роботи в закордонних філіях БНК. Культура та управління людськими ресурсами: особливості рекрутингу, тренінгів, атестації, системи заохочення.

Тема 14. Міжнародні переговори.

Міжнародні переговори. Підготовка і проведення міжнародних переговорів. Бізнес-протокол і етикет у глобальному масштабі. Національні моделі переговорного процесу. Ділові зустрічі, презентації. Міжкультурні труднощі і бар'єри, шляхи і способи їх подолання. Способи вирішення конфліктів. Етика міжнародного бізнесу.

4. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1

Міжкультурні відносини як область соціально-психологічного знання.

1. Дослідження міжкультурних, міжнаціональних відносин у вітчизняній і зарубіжній психології.
2. Класифікація міжкультурних відносин.
3. Структурні, динамічні та змістовні характеристики міжкультурних відносин.
4. Методи дослідження міжкультурних відносин

Практичне заняття № 2

Психологія міжкультурної напруги.

1. Концепції виникнення міжкультурної напруги.
2. Соціально-психологічний механізм міжкультурної напруженості.

3. Заходи, що сприяють зняттю соціально-психологічної напруги між протиборчими сторонами.
4. Способи вирішення ситуацій міжкультурної напруженості.

Практичне заняття №3

Міжкультурні конфлікти

1. Психологія міжкультурного конфлікту.
2. Модель ескалації міжкультурного конфлікту.
3. Динаміка та стадії міжкультурних конфліктів.
4. Поведінкові стратегії: посередники, націонали, невротики-етнофоби.
5. Сучасні пояснювальні моделі виникнення міжкультурного конфлікту.

Практичне заняття №4

Техніки і технології управління конфліктами.

1. Техніки і технології управління конфліктами.
2. Профілактика виникнення конфліктів і попередження їх рецидивів.
3. Зміна стереотипів: підсвідомий та усвідомлений вплив.
4. Гіпотеза контакту: як безпосереднє спілкування змінює відносини між членами різних груп.
5. Соціально-психологічний тренінг як спосіб врегулювання міжкультурного конфлікту.
6. Регіональні семінари з врегулювання міжкультурного конфлікту.

Практичне заняття № 5

Особливості міжкультурної взаємодії

1. Види міжкультурної взаємодії.
2. Форми взаємодії ділових культур: геноцид, асиміляція, сегрегація, інтеграція. «
3. Стратегії акультурації: асиміляція, сепарація, маргіналізація та інтеграція.
4. Мультикультуралізм.
5. Адаптація до нового культурного середовища.
6. Психологічні наслідки міжкультурних контактів для груп та індивідів.

Практичне заняття № 6

Поняття і сутність міжкультурної комунікації. Основні теорії міжкультурної комунікації.

1. “Комунікація і спілкування”: спільне, відмінне. роль психології і лінгвістики у розумінні спілкування й комунікації.
2. Функції, манера та стиль спілкування.

3. Структура міжкультурної комунікації.
4. Основні детермінанти міжкультурної комунікації.
5. Поняття контексту міжкультурної комунікації. Е.Холл, Г.Ховштеде, Е.Хирш.

Практичне заняття № 7

Види, типи, форми, моделі міжкультурної комунікації.

1. Види моделі міжкультурної комунікації: вербальна МКК, невербальна МКК, паравербальна МКК.
2. Специфіка вербальної комунікації.
3. Сутність невербальної комунікації та її контексти.
4. Види паравербальної комунікації: просодика і екстралінгвістика.
5. Засоби досягнення ефективної комунікації.
6. Форми та моделі міжкультурної комунікації

Практичне заняття № 8

Проблема розуміння в міжкультурних відносинах.

1. Поняття розуміння в міжкультурних відносинах, проблема сприйняття в міжкультурних відносинах.
2. Взаємодія і взаєморозуміння.
3. Основні прийоми та способи досягнення взаєморозуміння.
4. Аттракція в міжкультурній комунікації.
5. Атрибуція та її роль в міжкультурному спілкуванні.

Практичне заняття № 9

Результати міжкультурної комунікації.

1. Поняття комунікативної компетенції.
2. Структура комунікативної компетенції.
3. Поняття і сутність толерантності.
4. Практичні рекомендації К.Ситарам й Р.Когделла щодо підвищення результативності міжкультурної комунікації.

Практичне заняття № 10

Сучасні проблеми менеджменту.

1. Міжнародний менеджмент та міжнародні компанії.
2. Співвідношення понять міжнародний бізнес і міжнародний менеджмент.
3. Періодизація основних етапів міжнародного бізнесу.
4. Міжнародний менеджмент: сутність, структура, завдання, особливості розвитку.

Практичне заняття № 11

Міжкультурний менеджмент

1. Організаційна культура і національна культура.
 2. Поняття, характеристики, функції організаційної культури.
 3. Взаємодія національної ділової та корпоративної культур в країнах з перехідною економікою.
 4. Управління культурними відмінностями в організації: ігнорування, мінімізація, використання відмінностей.
 5. Національні особливості підбору персоналу, підготовки та перепідготовки кадрів в різних бізнес-культурах.
- Соціально-психологічні характеристики українських працівника.

Практичне заняття № 12

Національно-культурні моделі менеджменту

1. Управління кадрами і сучасною організацією в Японії.
2. Культурні моделі менеджменту в США.
3. Особливості менеджменту в Південно-Східної Азії, Японії, Китаї, Індії, Європі, країнах Африки.
4. Порівняльний аналіз американського і японського менеджменту.
5. «Теорія Z» У. Оучи - змішана модель сучасного менеджменту.

Практичне заняття № 13

Міжнародні переговори.

1. Підготовка і проведення міжнародних переговорів.
2. Національні моделі переговорного процесу.
3. Ділові зустрічі, презентації.
4. Міжкультурні труднощі і бар'єри, шляхи і способи їх подолання.
5. Етика міжнародного бізнесу.

5. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів передбачає:

- вивчення теоретичних основ курсу згідно тематичного змісту за конспектами лекцій та за літературою, що рекомендується;
- виконання домашніх завдань, підготовка повідомлень та їх обговорення на заняттях;
- самостійне опрацювання окремих розділів навчальної програми.

Для допомоги студентам у їх самостійній роботі викладачем проводяться консультації з питань курсу.

№ п/п	Вид СРС	Навантаження, акад. годин	
		Денна форма	Заочна форма
	а) опрацювання лекційного матеріалу	16	
1	б) підготовка до лабораторних робіт	-	-
	в) підготовка до практичних занять	36	
	г) підготовка до модульного контролю	36	
2	Виконання курсової роботи		-
3	Виконання індивідуальних домашніх завдань		-
4	Самостійне опрацювання окремих розділів навчальної програми, які не викладаються на лекціях	6	

ЗМІСТ РОЗДІЛІВ, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА САМОСТІЙНЕ ОПРАЦЮВАННЯ СТУДЕНТАМИ

№	Тема та зміст розділів	Кількість годин
	Сучасна система управління організацією. Стилї вербальної комунікації та її контексти. Культура і менталітет Великобританії. Культурні моделі менеджменту в США. Мультикультуралізм	
	Всього	6

Домашні завдання

Домашнє завдання №1.

Стратегії соціальної творчості.

У ЗМІ або художній літературі студенти повинні знайти приклади міжкультурних конфліктів. Пояснити конфлікти з позиції різних теорій (фрустрації-агресії, авторитарної особистості, реального конфлікту, відносної депривації, соціальної ідентичності, самокатегоризації та соціального домінування)

Домашнє завдання №2.

Стереотипи, міжгрупова диференціація і гомогенність аутгрупи.

Студенти повинні знайти в ЗМІ або художній літературі і описати приклади:

- (а) етнічних стереотипів і забобонів по відношенню до однієї групи;
- (б) міжгрупової диференціації на етнічній основі по відношенню до однієї групи;
- (в) гомогенності аутгрупи на етнічній основі.

Робота повинна включати опис усіх перерахованих ефектів з вказівкою джерела.

Домашнє завдання 3

1. Передача стереотипів в сім'ї і школі.
Знайдіть приклади трансляції етнічних стереотипов/забобонів в сім'ї і школі. Опишіть їх. Запропонуйте шляхи їх корекції.
2. Трансляція стереотипів в ЗМІ. Знайдіть приклади трансляції етнічних стереотипов/забобонів в ЗМІ. Опишіть їх.
Запропонуйте варіанти нестереотипних повідомлень.

6. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

(для студентів денної форми навчання).

Тему індивідуальної роботи студенти вибирають за останньою цифрою залікової книжки. Наприклад, номер залікової книжки 130545, тоді тема роботи може бути 5,15,25,35,45 або 55.

Етапи роботи над індивідуальною роботою:

- 1) підготовчий (вибір теми, знайомство з літературою);
- 2) дослідницький (складання плану роботи, аналіз літератури);
- 3) логіко-синтетичний (систематизація матеріалу, редагування, остаточне оформлення роботи);
- 4) оціночний (представлення роботи за 10 днів до модульного контролю викладачу для оцінки; отримання допуску до контрольної роботи).

Студентам запропоновано розкрити три питання в роботі. До роботи складається план.

План індивідуальної роботи включає : вступ, 2-3 питання, що розкривають зміст проблеми, висновки, список використаної літератури.

В роботі студент розкрити зміст проблеми, враховуючи історію становлення і сучасний стан проблеми. Кожне питання повинно закінчуватися чітко сформульованими висновками.

Список літератури повинен включати не тільки підручники і посібники, але і монографії та джерела (не менше 2). Список літератури складається з 5-7 джерел. При цитуванні обов'язково вказати джерело і сторінку, на якій поміщено цитату. Посилання у роботі обов'язкові.

Наприклад: „ У працях.. стверджується...” [1–5]; „Поняття розглядається у дослідженнях українських і російських учених [1; 5; 25; 57].

Неправильно: „Поняття вибору розглядається у (142)”; „Про це йдеться також у [83, 180, 275]”.

Якщо в тексті наводиться конкретна цитата, то в квадратних дужках зазначається номер позиції у списку використаних джерел і вказується конкретна сторінка. Наприклад: [5, с. 55].

Можливі також **посилання** – найчастіше в кінці документу, з використанням наскрізної нумерації (в межах всього тексту чи окремих розділів, примітки в кінці кожної сторінки (підрядкові примітки), нумерація може бути посторінкова або наскрізна).

Існують такі християнські конфесії: православна, римо-католицька, лютеранська”¹.

Обсяг роботи 10-15 сторінок друкованого тексту А-4. шрифт – 14TimesNewRoman, інтервал полуторний. Поля 20-20-20-10.

Робота оцінюється за оцінками: А,В,С,Д,Е,FX

А,В - «відмінно» (5,0-4,5)

С,Д, - «добре» (4,0-3,5)

Д - «задовільно» (3,5-3,0)

Е - «задовільно» (3,0-2,5)

FX - «незадовільно» (<2,5)

Індивідуальна або контрольна робота здається викладачу за 10 днів до початку сесії. Викладач перевіряє роботу протягом 10 днів. Зарахована робота є допуском до екзамену, заліку. Не зараховані роботи допрацьовуються студентом згідно зауважень викладача. За тиждень до початку сесії контрольні роботи на рецензію викладачем не приймаються, а студент не допускається до екзамену.

7. ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ РОБІТ

1. Історична психологія народів та психологічна етнологія.
2. Міжкультурні відносини як фактор успішного міжнародного бізнесу
3. Українські вчені про фактори етнопсихогенезу.
4. Етнокультурна варіативність соціалізації.
5. Залежність комунікації від культурного контексту.
6. Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень.
7. Сучасні тенденції міжкультурного співробітництва у Європі
8. Психологічні детермінанти міжкультурних стосунків.
9. Трансформація засобів сприймання культури "іншого"
10. Когнітивний та афективний компоненти етнічної ідентичності.
11. «Більові точки» комунікативних відносин в Україні: етнічний аспект.

¹ Див.: Вороніна М. С. Міжкультурні відносини: Навч. посібн. / М.В.Вороніна. – К.: Видавн. дім „KM Academia”, 2009. – 345с.

12. Сутність та форми прояву комунікативних відносин у вирішенні міжкультурних конфліктів.
13. Модернізація державної етнополітики як фактор вирішення міжетнічних протиріч у сучасному українському суспільстві
14. Соціальний контекст і формування етнічної ідентичності.
15. Механізми міжгрупового сприймання в міжкультурних стосунках.
16. Явні / приховані стереотипи, явні / приховані забобони.
17. Етноцентризм як соціально-психологічне явище.
18. Етнічні стереотипи. Соціальна каузальна атрибуція.
19. Міжкультурні конфлікти, їх причини та способи врегулювання.
20. Класифікація міжкультурних конфліктів.
21. Особливості перебігу міжкультурних конфліктів.
22. Шляхи врегулювання міжкультурних конфліктів.
23. Адаптація до нового культурного середовища.
24. Міжкультурна адаптація. Аккультурація.
25. Пристосування та культурний шок.
26. Етапи міжкультурної адаптації.
27. Фактори адаптації до нового культурного середовища.
28. Психологічні наслідки міжкультурних контактів для груп та індивідів.
29. Міжкультурна комунікація в умовах сучасного діалогу культур.

ТЕМАТИКИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОГО ВІДДІЛЕННЯ

ВАРІАНТ 1

1. Актуальність вивчення проблем міжкультурної комунікації.
2. Історична психологія народів та психологічна етнологія.
3. Пристосування та культурний шок.

ВАРІАНТ 2

1. Становлення міжкультурної комунікації та її місце в суспільствознавстві .
2. Міжкультурні відносини як фактор успішного міжнародного бізнесу.
3. Адаптація до нового культурного середовища.

ВАРІАНТ 3

1. Предмет, об'єкт та суб'єкт міжкультурної комунікації. Методологія та понятійний апарат міжкультурної комунікації.
2. Українські вчені про фактори етнопсихогенезу.
3. Сутність та форми прояву комунікативних відносин у вирішенні міжкультурних конфліктів.

ВАРІАНТ 4

1. Основні теорії міжкультурної комунікації Е.Холла, Г. Хофштеде, Е.Хирша.
2. Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень.
3. Механізми міжгрупового сприймання в міжкультурних стосунках.

ВАРІАНТ 5

1. Комунікативна філософія М.Фуко, Р.Барта, Ж.Дерріде.
2. Сучасні тенденції міжкультурного співробітництва у Європі.
3. Соціальний контекст і формування етнічної ідентичності.

ВАРІАНТ 6

1. Проблема міжкультурної комунікації в філософській концепції М.Бахтіна про діалогізм свідомості та мислення.
2. Психологічні детермінанти міжкультурних стосунків.
3. Модернізація державної етнополітики як фактор вирішення міжетнічних протиріч у сучасному українському суспільстві

ВАРІАНТ 7

1. Роль феноменології в формуванні сучасної діалогової філософії (Е. Гуссерль, М.Хайдеггер, Ж.-П. Сартр).
2. Трансформація засобів сприймання культури "іншого"

ВАРІАНТ 8

1. Модернізація державної етнополітики як фактор вирішення міжетнічних протиріч у сучасному українському суспільстві.
2. Атракція в міжкультурній комунікації.

ВАРІАНТ 9

1. Атрибуція та її роль в міжкультурній комунікації.
2. Класифікація міжкультурних конфліктів.

ВАРІАНТ 10

1. Шляхи врегулювання міжкультурних конфліктів.
2. Адаптація до нового культурного середовища.
3. Етнокультурна варіативність соціалізації.

ВАРІАНТ 11

1. Етнічні стереотипи. Соціальна каузальна атрибуція.
2. Міжкультурна адаптація. Аккультурація.
3. Залежність комунікації від культурного контексту.

ВАРІАНТ 12

1. Етноцентризм як соціально-психологічне явище.
2. Пристосування та культурний шок.
3. Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень.

ВАРІАНТ 13

1. Явні / приховані стереотипи, явні / приховані забобони.
2. Етапи міжкультурної адаптації.
3. Сучасні тенденції міжкультурного співробітництва у Європі

ВАРІАНТ 14

1. Проблема «чужерідності» культур.
2. Соціальний контекст і формування етнічної ідентичності.
3. Психологічні детермінанти міжкультурних стосунків

ВАРІАНТ 15

Фактори адаптації до нового культурного середовища.

1. Психологічні наслідки міжкультурних контактів для груп та індивідів.
2. Трансформація засобів сприймання культури "іншого"

ВАРІАНТ 16

1. Історична психологія народів та психологічна етнологія.
2. Міжкультурні відносини як фактор успішного міжнародного бізнесу
3. Українські вчені про фактори етнопсихогенезу.

8. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО МОДУЛЬНОГО ТА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

1 модуль

1. Міжкультурні відносини як область соціально-психологічного знання.
2. Дослідження міжкультурних, міжнаціональних відносин у вітчизняній і зарубіжній психології.
3. Класифікація міжкультурних відносин.
4. Структурні, динамічні та змістовні характеристики міжкультурних відносин.
5. Методи дослідження міжкультурних відносин
6. Концепція фрустрації – агресії Н.Міллера и Д.Долларда.
7. Концепція відносної депривації Л.Берковітца.
8. Теорія реального конфлікту в дослідженнях М. Шерифа.
9. Індивідуальні відмінності як основа міжгрупових конфліктів.
10. Соціально-психологічний механізм міжкультурної напруженості.

11. Фази міжкультурної напруженості та психологічні захисні механізми.
 12. Латентна напруженість, фрустраційна напруженість, конфліктна напруженість, кризова напруженість.
 13. Аналіз і діагностика міжкультурної напруженості.
 14. Способи вирішення ситуацій міжкультурної напруженості.
 15. Психологія міжкультурного конфлікту.
 16. Соціально-психологічні зміни учасників конфлікту.
 17. Поведінкові стратегії.
 18. Сучасні пояснювальні моделі виникнення міжкультурного конфлікту.
 19. Техніки і технології управління конфліктами.
 20. Стратегія і тактика ведення переговорів щодо розв'язання міжкультурних конфліктів.
 21. Види міжкультурної взаємодії.
 22. Основні підходи до визначення поняття “міжкультурна комунікація”..
 23. Види моделі міжкультурної комунікації.
 24. Форми вербальної комунікації.
 25. Стили вербальної комунікації та її контексти.
- 2 модуль
26. Сутність невербальної комунікації та її контексти.
 27. Сутність невербальної комунікації та її форми.
 28. Види паравербальної комунікації.
 29. Атракція в міжкультурній комунікації.
 30. Атрибуція та її роль в міжкультурному спілкуванні.
 31. Міжнародний менеджмент та міжнародні компанії.
 32. Співвідношення понять міжнародний бізнес і міжнародний менеджмент.
 33. Культурні орієнтації і способи ведення бізнесу.
 34. Національна культура і керування організацією.
 35. Культурні моделі і відмінності індустріалізації.
 36. Культура і стратегія розвитку організації.
 37. Управління кадрами і сучасною організацією в Японії.
 38. Регіональні та національні особливості менеджменту.
 39. Культурні моделі менеджменту в США.
 40. Міжкультурні комунікації в бізнесі.
 41. Толерантність як результат міжкультурної комунікації.
 42. Міжнародні переговори.
 43. Підготовка і проведення міжнародних переговорів.
 44. Бізнес-протокол і етикет у глобальному масштабі.
 45. Національні моделі переговорного процесу.

- 46. Ділові зустрічі, презентації.
- 47. Міжкультурні труднощі і бар'єри, шляхи і способи їх подолання.
- 48. Способи вирішення конфліктів.
- 49. Етика міжнародного бізнесу.

9. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЗНАТЬ СТУДЕНТА.

Екзаменаційний білет містить три завдання, кожне з яких оцінюється в балах за певною схемою. Загальна максимальна сума балів, яку може набрати студент, становить 5,00.

Перші два завдання екзаменаційного білету - теоретичні. Вони передбачають точне визначення тієї чи іншої категорії, докладне розкриття змісту, сутності явища чи процесу, бачення проблеми, адекватність викладу. Особлива увага приділяється вмінню студентом робити висновки, конкретні пропозиції та рекомендації. Мета цих завдань - проконтролювати засвоєння студентами матеріалу дисципліни, здатність до переконливої аргументації щодо власної позиції, розуміння матеріалу. Максимальна кількість балів за ці завдання – по 2 бали. Залежно від того, на скільки відповідь задовольняє вказаним нижче критеріям, кількість набраних балів може зменшуватись. Третє завдання має на меті перевірити знання студентами понятійного апарату. Воно оцінюється в 1 бал.

При оцінюванні враховується:

➤ Знання

- основних понять й термінів;
- типів, видів, форм, моделей, структурних компонентів міжкультурної комунікації;
- особливості субкультур та особливості культур націй і народів світу для досягнення взаєморозуміння й позитивного результату у міжкультурних контактах;
- природи міжкультурних нерозумінь й конфліктів і засоби виходу з них;
- методів й прийомів досягнення позитивного результату міжкультурної взаємодії;
- особливість міжкультурних переговорів;
- шляхи

Критерії оцінювання:

- 1) Оцінка «відмінно» (А,В) ставиться у разі виконання всіх перелічених вище вимог. Відповідне і акуратне оформлення роботи.
- 2) Оцінка «добре» (С,Д) виставляється у випадку, коли завдання в цілому виконано з використанням головних вимог, але студентом допущені незначні помилки в назвах документів, статтях, незначних фактах, прізвищах тощо. Оцінка «добре» може бути виставлена у випадку неакуратного виконання робіт і перекреслення, невідповідне оформлення основних доповідей.

- 3) Оцінка «задовільно» (Д,Е) виставляється в разі неповного висвітлення питань, недостатнього знання фактичного матеріалу, помилками в аналізі щодо істотних питань.
- 4) Оцінка «незадовільно» (F X) виставляється у випадку коли: студент допускає грубі помилки у фактичному матеріалі; не вмів визначати роль і місце міжкультурної взаємодії, комунікації та відносинах в суспільстві.

10.Глосарій

1. **Атракція** (лаг. *tractio* — притягування, привернення) англ. *attraction, interpersonal attraction* — виникнення при сприйманні індивіда індивідом взаємної привабливості, розуміння і прийняття один одного у взаємодії, коли не тільки узгоджуються дії, а й встановлюються позитивні взаємини.

2. **Атрибуція** (від лат. *atributio*) — визначення достовірності, автентичності художнього твору, його автора, місця й часу створення на підставі аналізу стилістичних і технологічних особливостей.

3. **Акультурація** — процес взаємовпливу культур, а також результат цього впливу, що характеризується сприйняттям однією з культур (частіше тією, що менш розвинена, хоч можливим є і протилежний вплив) елементів іншої, а також виникненням нових культурних явищ.

4. **Депривація** (англ. *deprivation*)— тривале, більш-менш повне позбавлення людини сенсорних вражень. Розрізняють абсолютну і відносну депривацію.

5. **Абсолютна депривація** – неможливість індивіда чи страти суспільства реалізовувати свої потреби через відсутність в них доступу до матеріальних благ чи соціальних ресурсів (медицина, освіта, житло). **Відносна депривація** - індивідуальний психологічний стан людини, який пов'язаний із усвідомленням нею розбіжності між бажаним і реальним. (У політиці між очікуваним і отриманим).

6. **Етнічна асиміляція** (від лат. *assimilation* – уподібнення) – результат об'єднувачих етнічних процесів, результатом яких є певні зміни в етнічній структурі країн. Суть етнічної асиміляції полягає в тому, що групи однієї етнічної належності, контактуючи з іншим народом, та більш чисельним або розвинутим у соціально-економічному і культурному відношенні, і особливо потрапивши в середовище цього народу, сприймають його мову та культуру й поступово зливаються з ними, вважають себе представниками цього етносу.

7. **Етнонаціональна ідентичність** – сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених етнічних чинників, які, з одного боку, є підставою для віднесення окремої особи або ж групи людей до певної національності, а з іншого, – їх відокремленості від іноетнічних або ж національних спільностей.

8. **Етнічна психологія, етнопсихологія** – виявляє себе в якостях соціально-психологічних настроїв етноісторичного характеру, психокультурних укладів і

норм життя етносів, народів, їхніх психоетнічних та соціопобутових орієнтацій, а також звичаїв та традицій психоспецифічної забарвленості.

9. **Етнічна соціологія, етносоціологія** – галузь, теоретико-суспільствознавчого знання, яка вивчає загальносоціологічні закономірності та форми суспільного (соціального) життя етносів, народів як сукупних історичних суб'єктів, їхніх індивідуальних та групових представників – окремих осіб та спільностей – в конкретних, ситуативних та адекватно-феноменальних проявах.

10. **Етнічна спільність, етноісторична спільність, етнос** – стійка, стала група людей, що історично склалася як певна цілісність. За статистикою ЮНЕСКО, світ нині населяє близько 4 тис. етносів, народів, із яких лише трохи більше 800 є націями; лише 250 етносів мають держави (останні створюються, як правило, народами на стадіях нації та, їх кількість за ступенями світового політичного процесу часом дуже коливається).

11. **Етнічна територія** – місце проживання основної частини етносу, територія, де представники даного народу живуть змішано або в невеликому змішанні з іншонаціональними групами, утворюючи великі однорідні в етномовному відношенні ареали.

12. **Етнічний «нарцизм»** – один із аспектів ставлення людини до своєї етнічної приналежності і як такий може розглядатися в контексті підвищеної етнічної ідентичності.

13. **Етнічний бізнес** – термін, котрий не має чіткого наукового визначення, але нерідко вживаний в публіцистиці, де його зміст означає таку підприємницьку діяльність, яка за своїм характером пов'язана з розвитком етнічних сфер життєдіяльності.

14. **Етнічний конфлікт** – крайня форма загострення і зіткнення національних інтересів націй, етнічних груп довкола національного питання.

15. **Етнічний кордон** – історико-політологічне та етнографічне поняття, що визначає умовні межі території розселення та проживання етнічних і етнографічних груп в національній державі.

16. **Етнічний центризм, етноцентризм** – схильність представників якогось етносу оцінювати всі життєві прояви, історичні феномени і людську сутність крізь призму цінностей та орієнтацій свого народу (племені, народності, нації), своєї національності взагалі, розглядаючи останню як якийсь еталон.

17. **Ідентичність національна** – ототожнення себе індивідуумом із певною етноспільнотою чи нацією (визнання її базових цінностей, прагнення до спільних дій).

18. **Іредентизм** – рух етноспільноти за возз'єднання власної етнічної території, що знаходиться під владою інших держав (українці в минулому, нині – курди).

19. **Ксенофобія** (гр. xenos – чужий, phobos – фобія, страх) – 1) нав'язливий страх перед незнайомими особами; 2) ненависть, нетерпимість до кого-небудь, чого-небудь чужого, незнайомого, незвичного.

20. **Культурний релятивізм** – ствердження рівноправності всіх типів культур, відмова від виділених систем культурних цінностей. Прихильники культурного релятивізму проголошують ідею незрівнянності культурних типів різних народів, неможливості їх виміру єдиним масштабом, оскільки кожна культура — це унікальна система цінностей, непорівнянних між собою. Кожна культура повинна розглядатися як замкнена система специфічних форм існування.

21. **Ментальність** - спосіб мислення, загальна духовна налаштованість, установка індивіда або соціальної групи (наприклад етнічної, професійної або соціального прошарку) до навколишнього світу.

22. **Ментальність** — це призма, через яку людина дивиться на світ і себе в ньому. Тож можемо говорити про те, що вона притаманна кожній людині, незалежно від етнічної належності, соціального стану, статі, мови тощо. Звичайно ж, ментальність залежить від цих факторів, особливо від національності та зумовлених нею мови та культури, проте вони не заперечують її існування, а, навпаки, формують ментальність.

23. **Менталітет** – це характер та лад людського мислення, що реалізується на рівні свідомості, але базується на структурних елементах сфери підсвідомого, що включають в себе архетипи як окремої особистості, так і етносу в цілому.

24. **Міжнародні відносини** — сукупність економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних та інших зв'язків між державами й системами держав, між головними соціальними, економічними, політичними силами, організаціями й громадськими рухами, які діють на світовій арені.

25. **Міжкультурні відносини** - сукупність економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних та інших зв'язків між представниками різних націй та народностей, між головними соціальними, економічними, політичними силами, організаціями й громадськими рухами, приватними особами.

26. **Міжнародний менеджмент** — процес застосування управлінських концепцій та інструментів у багатокультурному середовищі та отриманні завдяки цьому кращих результатів у досягненні свої мети, додаткових переваг і заощадження часу

27. **Мова міжнаціонального спілкування** – мова, що використовується у багатонаціональній державі для спілкування між різними етносами.

28. **Мовна політика** (в Україні) – сукупність ідеологічних постулатів та практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мови в певному напрямку.

29. **Расизм** – політична ідеологія та практика, згідно з якими людські раси біологічно і психічно нерівноцінні, внаслідок чого існують т. зв. «вищі раси», начебто здатні завдяки своїм кращим природним біологічним якостям досягати вершин культури і цивілізації, і «нижчі раси», які не здатні до культурного прогресу і приречені на вічне животіння.

30. **Сіонізм** (від слова Сіон – гора в Єрусалимі, де в давнину розташовувалися храм та резиденція ізраїльських царів) – рух за повернення євреїв на історичну батьківщину – у Палестину – і створення там своєї національної держави.

31. **Шовінізм** – походить від імені наполеонівського французького солдата по імені Шовін, який був фанатичним прихильником завойовницької, загарбницької політики Наполеона–Бонапарта. Отже, поняття «шовінізм» – це неодмінний атрибут імперіалізму, учаднілої ідеології завойовників і пануючих над іншими, а не патріотичний спротив поневолюваних.

32. **Універсалізм культур** - передбачає можливість міжкультурного діалогу.

33. **Фрустрація** - своєрідний емоційний стан, характерною ознакою якого є дезорганізація свідомості та діяльності в стані безнадійності, втрати перспективи.

34. **Фрустрація** – стан «психологічного ступору» в наслідок втрати індивідом конкретних благ і можливостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Бистрицький Є. Конфлікт культур і філософія толерантності. Демони миру та боги війни. Соціальні конфлікти посткомуністичної доби / Бистрицький Є. ; [керівник авт. колективу С. Макеєв]. –К.: Політична думка, 1997. – 508 с.
2. Гриценко О. М. Мас-медіа у відкритому інформаційному суспільстві й гуманістичні цінності : [монографія] / О. М. Гриценко. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2002. – 204 с.
3. Гриценко Т. Б., Гриценко С. П., Іщенко Т. Д. та ін. Етика ділового спілкування : Навч. посіб. / За ред. Т. Б. Гриценко та ін. – К., 2007.
4. Додонов Р. О. Гуманізація етнічних відносин як фактор розвитку свободи : автореф.дис. канд. філософ. наук : спец. 09.00.03. “Соціальна філософія та філософія історії” / Р. О. Додонов. - Запоріжжя, 1995. – 24 с.
5. Етнос. Нація. Держава : Україна в контексті світового етнодержавницького досвіду :[монографія] / [Римаренко Ю. І., Вівчарик М. М., Картунов О. В., Кресіна І. О., Римаренко С. Ю., Телешун С. О., Шкляр Л. Є.] ; [за заг. ред. Ю. І. Римаренка]. – К. : Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 516 с.
6. Євтух В. Міжетнічні стосунки в Криму / В. Євтух // “Розвиток подій в Криму” : дилема для України та значення для регіональної безпеки : Матеріали міжнародної конференції. – К. : Україна, 1994. – С. 10–14.
7. Євтух В. Міжетнічний конфлікт у суспільному розвитку поліетнічних країн / В. Євтух // Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві. – К.: Фонд “Європа XXI”, 2002. – С. 182–210.
8. Ішмуратов А. Т. Конфлікт і згода (основи когнітивної теорії конфліктів) / Ішмуратов А. Т. – К. : Наукова думка, 1996. – 190 с.

9. Кіссе А. Майбутнє етнічних конфліктів / А. Кіссе // Політичний менеджмент. – 2005. – № 6 (15). – С. 82–88.
10. Коваліско Н. Соціальна політика у регулюванні процесів стратифікації в українському трансформаційному суспільстві / Н. Коваліско // Психологія і суспільство : Український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис. – 2007. – №3. – С.92–97.
11. Кондратьєв П. Я. Теорія конфліктології міжнаціональних відносин [Електронний ресурс] / П. Я. Кондратьєв. – Режим доступу :http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/n2001_1/kondrat.htm.
12. Котигоренко В. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні (політологічний конспект) / Котигоренко В. –К. : Світогляд, 2004. – 722 с.
13. Котигоренко В. Причинність етноконфліктів : впливи глобалізації / В. Котигоренко //Політична думка. – 2002. – № 1. – С. 97–113.
14. Сухарев В.О.Психология народов и наций. / В.О Сухарев., М.В. Сухарев. - Донецк,1997.
15. Погоріла Н. Ксенофобія в Україні : статистика взаємної неприязні [Електронний ресурс] / Н. Погоріла. – Режим доступу : [http:// www.dialogs.org.ua](http://www.dialogs.org.ua).
16. Чмут Т. К.Етика ділового спілкування : Навч. посібник. / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. – К., 2003.

Методичний посібник щодо організації самостійної роботи
студентів з дисципліни
ЦИКЛУ ГУМАНІТАРНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ

Психологія міжкультурних відносин

Моїсеєнко Лариса Миколаївна

Підписано до друку 07.03.2012. Формат 60×84 1/16. Ум. друк. арк. 1,8
Друк лазерний. Замовлення № 06/12. Тираж 20 прим.

Надруковано в Видавничому центрі КП ДВНЗ „ДонНТУ”